

Anna Cwiąkała-Małys

Uniwersytet Wrocławski

BUDŻET PRZEPŁYWÓW ŚRODKÓW PIENIĘŻNYCH W PAŃSTWOWEJ SZKOLE WYŻSZEJ A ZASADA KONTYNUACJI DZIAŁANIA

1. Wstęp

Działalność państwowych uczelni wyższych opiera się na ustawie *Prawo o szkolnictwie wyższym*¹. Zgodnie z art. 12 ww. ustawy mają one osobowość prawną. Są „szczególną formą zakładów administracyjnych jako jednostki organizacyjne powołane do świadczenia usług niematerialnych na podstawie nawiązanego z użytkownikiem stosunku administracyjnego” [1, s. 159]. Naczelnym zadaniem uczelni jest przede wszystkim świadczenie usług o charakterze edukacyjnym oraz prowadzenie badań naukowych i wdrażanie ich wyników. W tym celu wyposażone są one w majątek i źródła jego finansowania.

Głównymi źródłami finansowania uczelni wyższych są środki pochodzące z funduszy publicznych, głównie z budżetu państwa, ale też z budżetów samorządowych lub ich związków. Kolejnymi źródłami pozyskiwania środków finansowych mogą być wpływy z odpłatnej działalności badawczej (np. diagnostycznej, leczniczej, artystycznej, sportowej, doświadczałnej) oraz z opłat licencyjnych, z opłat za zajęcia dydaktyczne oraz z wydzielonej działalności gospodarczej, pod warunkiem że statut uczelni przewiduje prowadzenie takiej działalności.

Uczelnia prowadzi samodzielną gospodarkę finansową w ramach środków pochodzących z dotacji budżetowych, przychodów uzyskiwanych z tytułu odpłatnie prowadzonej działalności oraz wpływów z innych źródeł na podstawie planu rzeczowo-finansowego uwzględniającego kierunki działalności. Samodzielnie dokonuje rozdziału nie tylko środków pochodzących z odpłatnie prowadzonej działalności, ale w pewnym zakresie także dotacji otrzymanych z budżetu państwa.

¹ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym*, DzU nr 164, poz. 1365.

Państwowe uczelnie wyższe są zobowiązane prowadzić księgi rachunkowe i sporządzać sprawozdanie finansowe zgodnie z zasadami stosowanymi przez podmioty gospodarcze, które zostały szczegółowo określone w ustawie o rachunkowości².

Na kierownictwie uczelni ciąży odpowiedzialność za opracowanie i wdrożenie właściwej polityki finansowej zorientowanej zarówno na zapewnienie ciągłości kontynuowania działalności uczelni w przyszłości, jak i na jej rozwój.

2. Monitorowanie i pomiar płynności finansowej a istota zasady kontynuacji działania w państwowej szkole wyższej

W warunkach coraz większej konkurencji na rynku usług edukacyjnych zasadne wydaje się spojrzenie na uczelnię jako na podmiot gospodarczy. Co prawda, ryzyko działania w przypadku uczelni publicznej jest ryzykiem głównie budżetu państwa, jednakże uczelnia poprzez swoje kierownictwo winna zmierzać bezwzględnie do jego minimalizacji, do czego zobowiązuje szkoły wyższe m.in. ustawa o finansach publicznych, a w jej ramach przepisy o audycie wewnętrznym.

Konieczność dokonywania oceny zdolności podmiotu do kontynuacji działalności wynika z jednej z nadrzędnych zasad rachunkowości, jaką jest zasada kontynuacji działania. Założenie o kontynuacji działania jest w myśl Ram conceptualnych MSR jedną z fundamentalnych zasad funkcjonowania każdej jednostki, a więc też bezspornie uczelni. Wymóg oceny zdolności jednostki do kontynuowania działalności przyjęto za MSR1 Prezentacja sprawozdań finansowych.

W art. 5 ust. 2 ustawy o rachunkowości czytamy: „przy stosowaniu przyjętych zasad rachunkowości przyjmuje się założenie, że jednostka będzie kontynuowała w dającej się przewidzieć przyszłości działalność w nie zmniejszonym istotnie zakresie, bez postawienia jej w stan likwidacji lub upadłości, chyba że jest to niezgodne ze stanem faktycznym lub prawnym”. Możliwość likwidacji uczelni publicznej zapisana została też w art. 18 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*.

Istotnym problemem związanym z oceną zdolności podmiotu do kontynuacji działalności jest identyfikacja wszelkich zjawisk i procesów, które mogą jej zagrażać.

Niezbędne staje się więc wczesne uchwycenie i rozpoznanie symptomów zagrożenia kontynuowania działalności, ustalenie ich przyczyn oraz podjęcie działań zapobiegających ewentualnemu bankructwu. Symptomy zagrożenia mogą być mniej lub bardziej widoczne w kolejnych elementach sprawozdania: bilansie, rachunku zysków i strat, rachunku przepływów pieniężnych czy też zestawieniu zmian w kapitale (funduszu) własnym, zwłaszcza jeśli wystąpiły we wcześniejszych latach. Niekorzystne zdarzenia, które miały miejsce w danym roku obrotowym, wywierają wpływ na kształtowanie się kolejnych pozycji sprawozdania, szczególnie, gdy wystąpiły pod koniec roku. Te zaś, które dopiero mogą zaistnieć,

² Ustawa o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r., DzU nr 121, poz. 591 z późn. zm.

nie będą miały bezpośredniego odzwierciedlenia w sprawozdawczości [9, s. 241]. Ustalenie zagrożenia dla kontynuowania działalności staje się w tym przypadku bardzo trudne [2].

Do symptomów zagrożenia kontynuacji działalności typu finansowego w publicznej szkole wyższej zalicza się głównie [7]:

- niekorzystne kształtowanie się wskaźników finansowych,
- niezdolność jednostki do terminowego regulowania zobowiązań,
- rosnące zadłużenie wewnętrzne.

Szczególnie ważne są zatem wszelkie informacje dotyczące dostępu do źródeł i struktury finansowania uczelni.

Celem niniejszej publikacji jest udowodnienie, że niezbędnie ważnym zadaniem ciążącym na kierownictwie uczelni jest podejmowanie wszelkich działań zmierzających do ciągłego i systematycznego monitorowania płynności, poprzez wykorzystanie zarówno tradycyjnych, jak i nowoczesnych narzędzi pomiaru i kontroli, gdyż to właśnie płynność jest fundamentem kontynuacji działania uczelni.

Należy pamiętać, iż wynik finansowy wykazany w sprawozdaniach finansowych różni się zazwyczaj od stanu posiadania wolnych środków finansowych. Często przy dodatnich wynikach finansowych może wystąpić drastyczny brak środków finansowych. Finansiści zgodnie uważają, że płynność jest równie ważną cechą podmiotu jak osiągnięcie dodatniego wyniku finansowego.

Płynność³ jest ściśle powiązana z przepływem środków pieniężnych, a zatem z rozmiarami i właściwą strukturą środków obrotowych. Płynność prowadzonych operacji gospodarczych i uzyskane ostateczne, pozytywne efekty działalności jednostki zależą więc w dużym stopniu od właściwego dostosowania zasobu środków pieniężnych do danego rodzaju potrzeb. Posiadane środki pieniężne są istotnym i motywującym składnikiem aktywów dla kierownictwa uczelni, niemniej jednak ten rodzaj aktywów niestety nie pomnaża się samoczynnie. Lokowanie na długoterminowych rachunkach oszczędnościowych lub w odpowiednio dobranym portfelu papierów wartościowych, co prawda, pomnaża ich wartość, lecz jednocześnie generuje utratę płynności. Dlatego wielkość dostępnych wolnych środków pieniężnych winna być najmniejsza z możliwych, ale wystarczająca do pokrycia zmieniających się potrzeb. Zarządzanie środkiem pieniężnym oznacza więc takie sterowanie wpływami i wydatkami, aby te pierwsze zawsze pokryły drugie, a w przypadku ewentualnych kłopotów w pokryciu można było je zrównoważyć zewnętrznymi źródłami wcześniej zaciągniętymi w tym celu [5, s. 51].

„Utrzymanie” płynności narzuca konieczność bieżącej i ciągłej kontroli przepływu środków pieniężnych. To złożone zadanie rozwiązuje się przez:

³ Pojęcie **płynności finansowej** występuje w kilku znaczeniach jako: stan środków płatniczych, właściwość składników majątku do przemiany w pieniądze, stosunek pokrycia zobowiązań składnikami majątku podmiotu, możliwość pokrycia w każdym momencie zobowiązań podmiotu.

- *sporządzanie budżetu środków pieniężnych,*
- *prowadzenie szczegółowych analiz wskaźnikowych.*

Budżet środków pieniężnych w publicznej szkole wyższej

Na budżet środków pieniężnych wywierają wpływ opracowane wcześniej budżety:

- budżet przychodów,
- budżety kosztów,
- budżet inwestycyjny.

Powyższe budżety wyznaczają kształt budżetu pieniężnego. Budżet środków pieniężnych tworzą następujące pozycje [11, s. 91]:

- saldo początkowe środków pieniężnych,
- wpływy gotówkowe środków pieniężnych (z uwzględnieniem terminów płatności i kwot należności nieściągalnych),
- wydatki gotówkowe środków pieniężnych (z uwzględnieniem terminów płatności),
- nadwyżka lub niedobór środków pieniężnych,
- finansowanie, czyli wydatki związane np. z zaciągnięciem lub spłatą kredytu i wpływy pochodzące z lokat lub otrzymanych odsetek,
- minimalne wymagane saldo końcowe środków pieniężnych.

Tworząc budżet pieniężny, w pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na specyfikę uczelni i wynikające z niej uwarunkowania:

- wpływy pieniężne uzależnione są przede wszystkim od dwóch źródeł: dotacji budżetowej i czesnego,
- wydatki mają charakter zarówno regularny (wynagrodzenia zasadnicze z narzutami, koszty utrzymania uczelni, wypłaty stypendiów), jak i cykliczny (wypłata godzin ponadwymiarowych i „trzynastki”, wydatki remontowe, wydatki socjalne),
- skala wpływów i wydatków może przybierać okresowo duże wartości,
- wielkość budżetu zależy od przyjętej polityki czy strategii kierownictwa uczelni, np. otwarcie na rynek i studenta może skutkować rozłożeniem w czasie wpływów z czesnego.

Procedura sporządzenia budżetu przepływów środków pieniężnych opiera się na dwóch niezależnych podejściach do przepływów [6, s. 79-80; 8, s. 18-19]:

- typu *fund-flow* – przekształcenie kwoty wyniku finansowego netto w kwotę uzyskanej lub utraconej gotówki netto. Podstawą tej metody jest memoriałowy wynik netto, będący zestawieniem przychodów i kosztów ze wszystkich rodzajów działalności uczelni;
- typu *cash flow* – wykazanie poszczególnych operacyjnych wpływów i wydatków uczelni, które można ustalić dwoma sposobami, przez:
 - precyzyjne zestawienie wszystkich operacji gotówkowych uczelni w danym okresie,
 - konwersję przychodów i kosztów na odpowiadające im wpływy i wydatki gotówkowe.

Budżet przepływów środków pieniężnych wymusza dokonanie rodzajowego podziału wpływów i wydatków. Grupowane są według trzech rodzajów działalności: operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej.

Działalność operacyjna jest podstawowym rodzajem działalności uczelni.

Wpływy powodujące wzrost stanu środków pieniężnych to:

- środki pieniężne z dotacji, sprzedaży usług dydaktycznych (czesne)⁴,
- sprzedaży produktów działalności naukowo-badawczej,
- sprzedaży produktów wyodrębnionej działalności gospodarczej,
- środki pozyskane z kapitału z tytułu zawieranych umów handlowych,
- odsetki od środków na bankowym rachunku,
- spłaty pożyczek udzielonych pracownikom.

Z kolei do **wydatków** powodujących zmniejszenie środków pieniężnych zalicza się m.in.:

- wypłaty wynagrodzeń zasadniczych wraz z narzutami,
- wypłaty stypendiów,
- wypłaty wynagrodzeń z tytułu godzin ponadwymiarowych i DWR (dodatkowego wynagrodzenia rocznego),
- płatności z tytułu zawieranych umów handlowych,
- płatności na rzecz dostawców towarów, materiałów i usług,
- płatności z tytułu podatków, opłat, ceł, ubezpieczeń społecznych i innych obciążających wynik finansowy.

Działalność inwestycyjna polega na nabywaniu oraz sprzedaży rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych przez uczelnię.

Do **wpływów** powodujących wzrost środków pieniężnych w działaniu inwestycyjnym należą m.in.:

- wpływy środków pieniężnych z tytułu sprzedaży rzeczowych składników majątku trwałego, wartości niematerialnych i prawnych oraz innych aktywów długoterminowych,
- wpływy środków pieniężnych z tytułu zwrotu zaliczek i spłaty pożyczek długoterminowych oraz odsetek od nich.

Wydatki powodujące zmniejszenie stanu środków pieniężnych w zakresie działalności inwestycyjnej obejmują m.in.:

⁴ Dotacja ministerialna stanowiąca zasadnicze źródło finansowania wydatków uczelnianych ma zasadniczo charakter cyklicznych przelewów z budżetu zgodnie z wcześniej przyjętym harmonogramem. Wpływy finansowe z tytułu czesnego zależą w dużej mierze od przyjętej przez uczelnię polityki względem studenta. W sytuacji gdy na rynku oferowanych usług edukacyjnych jest niewielka konkurencja (zwłaszcza ze strony uczelni prywatnych), uczelnia może stosować odpłatności semestralne. W przeciwnym razie – w sytuacji walki o studenta – czesne pobierane jest w dogodnych dla płacących ratach (nawet do 12 rat w ciągu roku). W pierwszym przypadku należy spodziewać się dwóch strumieni pieniężnych wyznaczonych datą rozpoczęcia semestru, w drugim przypadku planowane wpływy pieniężne rozłożone są bardziej „płasko” przez okres równy liczbie możliwych rat.

- wydatki środków pieniężnych z tytułu nabycia składników rzeczowego majątku trwałego, oraz innych aktywów długoterminowych,
- wydatki środków pieniężnych na zaliczki na poczet zakupu rzeczowych aktywów trwałych, wartości niematerialnych i prawnych.

Działalność finansowa jest to działalność, w ramach której pozyskiwany jest kapitał zarówno własny, jak i obcy. Wpływy i wydatki powstałe w ramach działalności finansowej pozwalają określić przepływy środków pieniężnych od inwestorów i kredytodawców do jednostki, a także umożliwiają przewidywanie wielkości spłaty zobowiązań związanych z tą działalnością. Przykładem takich przepływów pieniężnych są:

- w zakresie **wpływów** powodujących wzrost stanu środków pieniężnych – środki pieniężne pochodzące z uzyskanych kredytów zarówno krótkoterminowych, jak i długoterminowych,
- w zakresie **wydatków** powodujących spadek stanu środków pieniężnych – środki pieniężne zarówno związane ze spłatą zaciągniętych kredytów oraz związanych z nimi odsetek, jak i z tytułu wykupu zrealizowanych ujemnych różnic kursowych.

Sporządzanie budżetu środków pieniężnych [4, s. 389] umożliwia uzyskanie informacji o ilości środków pieniężnych na realizację założonego poziomu określonych wydatków w poszczególnych budżetach szczegółowych. Wydaje się, że ze względu na wagę informacji budżet ten winien być sporządzany w układzie kwartalnym, a nawet miesięcznym.

Jest narzędziem pomocnym we właściwym zarządzaniu środkami pieniężnymi, a szczególnie w:

- unikaniu zbyt wysokich wolnych środków tak, aby nadwyżki finansowe można było inwestować w lokaty kapitałowe,
- unikaniu mogących się pojawić okresowo niedoborów środków pieniężnych tak, aby dzięki ich wcześniejszej identyfikacji mogły one zostać pokryte zewnętrznymi źródłami finansowymi, np. kredytami bankowymi.

Budżet przepływów środków pieniężnych służy zatem świadomemu, z góry określönemu sterowaniu płynnością uczelni. Daje pełny obraz planowanych zmian w poziomie gotówki w uczelni. Umiejętne posługiwanie się informacją uzyskaną na jego podstawie:

- pozwala na racjonalne podejmowanie decyzji dotyczących zarówno wpływów, jak i wydatków w ujęciu krótko- i długoterminowym,
- wymusza bieżącą kontrolę zgodności faktycznie uzyskanych wpływów i dokonywania wydatków z danymi zawartymi w budżecie.

Budżet przepływów środków pieniężnych ogranicza ryzyko utraty płynności finansowej, gdyż umożliwia sterowanie przepływami środków pieniężnych w sposób świadomy i uporządkowany. Ma zastosowanie zarówno w jednostkach, w których występują słabe wyniki ekonomiczne, jak i tam, gdzie są one niezłe.

Statyczny i dynamiczny pomiar płynności finansowej w publicznej szkole wyższej

Zdolność jednostki do bieżącego zarządzania płynnością jest realizowana na podstawie [10, s. 58]:

- stanu środków obrotowych i zobowiązań bieżących zawartych w bilansie, na początek i koniec okresu sprawozdawczego – statyczny pomiar płynności,
- strumieni przepływów środków pieniężnych w okresie, za który sporządzono rachunek – dynamiczny pomiar płynności.

Do najistotniejszych wskaźników stosowanych w statycznej analizie płynności zalicza się [3, s. 104-108]:

- Wskaźnik bieżącej płynności finansowej:

$$\frac{\text{aktywa bieżące}}{\text{pasywa bieżące}}.$$

Wskaźnik ten traktowany jest jako podstawowy miernik zdolności jednostki do spłacenia wszystkich jego zobowiązań bieżących przez upłynnienie pozostających w dyspozycji zasobów majątku obrotowego. Optymalna wysokość tego wskaźnika waha się w przedziale 1,5-2,0. Tendencja rosnąca tego wskaźnika jest zjawiskiem pozytywnym, gdyż świadczy o większych możliwościach podmiotu w zakresie regulowania bieżących zobowiązań. Natomiast niska jego wartość świadczy o tym, że podmiot nie dysponuje wystarczającą ilością gotówki dla spłacenia bieżących zobowiązań.

- Wskaźnik płynności przyspieszonej – wskaźnik szybki, tzw. mocny test:

$$\frac{\text{aktywa bieżące} - \text{zapasy} - \text{międzyokresowe rozliczenia}}{\text{pasywa bieżące}}.$$

Wskaźnik ten określa stopień pokrycia zobowiązań krótkoterminowych aktywami o dużym stopniu płynności. Wyłączenie zapasów spowodowane jest tym, że nie mogą być one odpowiednio szybko upłynniane, a ponadto część z nich może być przestarzała i trudna do sprzedaży. Gdy mocny test przyjmuje wartość 1,0, oznacza to, że podmiot ma zdolność regulowania bieżących zobowiązań. W sytuacji wysokiej inflacji dopuszczalny poziom tego wskaźnika może oscylować poniżej 1,0. Jeżeli mocny test jest niski, a wskaźnik płynności bieżącej wysoki, dowodzi to, że w podmiocie utrzymywany jest zbyt wysoki poziom zapasów. Wysoki poziom mocnego testu wynika z wysokiego stanu należności i nieproduktywnego gromadzenia się środków pieniężnych na rachunkach bankowych.

- Wskaźnik płynności natychmiastowej:

$$\frac{\text{środki pieniężne}}{\text{zobowiązania bieżące}}.$$

Wskaźnik ten informuje, w jakim stopniu najbardziej płynne środki obrotowe, tj. środki pieniężne, są w stanie pokryć zobowiązania bieżące (krótkoterminowe). Innymi słowy, określa, jaka część zobowiązań może być uregulowana natychmiast. Sygnalizuje sprawność płatniczą podmiotu. Brak środków pieniężnych na koncie nie oznacza utraty płynności finansowej przez podmiot, zwłaszcza gdy ma on zagwarantowany dopływ środków pieniężnych z regularnie inkasowanych należności. Nadmiar gotówki powoduje powstawanie kosztów utraconych możliwości. Zbyt wysoka płynność negatywnie oddziałuje na poziom rentowności przedsiębiorstwa. Standardowa wartość oscyluje w granicach 0,1-0,2.

Omówione powyżej wskaźniki płynności można utożsamić z trzema stopniami płynności, które tworzy się poprzez porównanie określonych pozycji aktywów i krótkoterminowych zobowiązań. A mianowicie:

Wpn – wskaźnik płynności natychmiastowej I,

Ws – wskaźnik płynności szybkiej II (*quick ratio*),

Wbpf – wskaźnik płynności bieżącej III (*current ratio*).

Wskaźniki płynności finansowej charakteryzują zasoby majątku obrotowego (kapitału pracującego), stanowiącego podstawę bieżącej działalności podmiotu, oraz stopień jego wypłacalności.

Ocena statyczna, oparta na danych bilansowych, ma charakter ograniczony. Wynika to z tego, iż obrazuje poziom płynności jedynie w danym momencie, na który sporządzono sprawozdanie finansowe. Ponadto przyjęte zasady ewidencjonowania i określania wartości bilansowej zasobów zniekształcają rzeczywisty poziom płynności finansowej. Dlatego dla „jasności obrazu” wartościowe staje się dokonywanie statycznego pomiaru płynności nie w jednym roku, lecz w kolejnych, i porównanie uzyskanych wyników w trendzie czasowym.

Innym podejściem jest zastosowanie wskaźników wykorzystywanych w dynamicznej analizie płynności. Zalicza się do nich:

1) wskaźniki wystarczalności gotówkowej,

2) wskaźniki wydajności gotówkowej.

Pierwsza grupa wskaźników wykorzystywana jest do oceny stopnia zaspokojenia potrzeb płatniczych jednostki wygenerowaną nadwyżką pieniężną. Wskaźniki te określają relacje pomiędzy przepływami pieniężnymi netto z działalności operacyjnej a wielkością wydatków. Wygenerowany przyrost gotówki z działalności operacyjnej lepiej ukazuje „solidność finansową” podmiotu. Ma ona charakter obiektywny, gdyż może powstać jako różnica między rzeczywistymi wpływami i wydatkami pieniężnymi związanymi z tą działalnością [10, s. 54-55].

- Wskaźnik wystarczalności gotówki operacyjnej na spłatę zobowiązań ogółem:

$$\frac{\text{gotówka netto z działalności operacyjnej}}{\text{zobowiązania ogółem}}$$

Wskaźnik ten określa zdolność jednostki do spłacania jej zobowiązań. Odwrotność tego wskaźnika obrazuje, w jakim okresie zobowiązania te mogłyby być uregulowane ze środków pieniężnych, które pochodzą z działalności operacyjnej. Stosowany do przewidywania bankructwa.

- Wskaźnik wystarczalności gotówki operacyjnej na zakupy inwestycyjne:

$$\frac{\text{gotówka netto z działalności operacyjnej}}{\text{wydatki na środki trwałe}}$$

Wskaźnik ten świadczy o zdolności jednostki do utrzymywania środków trwałych z posiadanych środków pieniężnych, bez konieczności korzystania z zewnętrznych źródeł finansowania. Zakup środków trwałych odbywa się przy wykorzystaniu zysku i amortyzacji, a gotówka operacyjna generowana jest ze zrealizowanych zapasów, należności oraz z zaciągniętych kredytów i pożyczek. W związku z tym bada się dodatkowo udział amortyzacji i zysku netto w gotówce operacyjnej:

- Wskaźnik udziału amortyzacji w gotówce operacyjnej:

$$\frac{\text{amortyzacja}}{\text{gotówka netto z działalności operacyjnej}}$$

- Wskaźnik udziału zysku netto w gotówce operacyjnej:

$$\frac{\text{zysk netto}}{\text{gotówka netto z działalności operacyjnej}}$$

Druga grupa wskaźników umożliwia ocenę efektywności pieniężnej działalności jednostki [9, s. 150-151]. Uważane są one za pieniężne odpowiedniki wskaźników rentowności, gdyż określają relacje przepływów pieniężnych netto lub pewnych ich elementów do określonych wielkości, które je generują.

Do najczęściej stosowanych zalicza się:

- Wskaźnik pieniężnej wydajności sprzedaży:

$$\frac{\text{gotówka netto z działalności operacyjnej}}{\text{sprzedaż netto}}$$

Wskaźnik ten określa, jaką wielkość nadwyżki pieniężnej z działalności operacyjnej uzyskuje się z jednej złotówki przychodów ze sprzedaży. Wysoka, rosnąca wartość tego wskaźnika oceniana jest pozytywnie.

- Wskaźnik pieniężnej wydajności aktywów:

$$\frac{\text{gotówka netto z działalności operacyjnej}}{\text{aktywa ogółem}}$$

Wartość tego wskaźnika informuje, jaka kwota środków pieniężnych netto przypada na jedną złotówkę aktywów zaangażowanych w działalność jednostki.

- Wskaźnik pieniężnej wydajności zysku.

$$\frac{\text{gotówka netto z działalności operacyjnej}}{\text{zysk ze sprzedaży}}$$

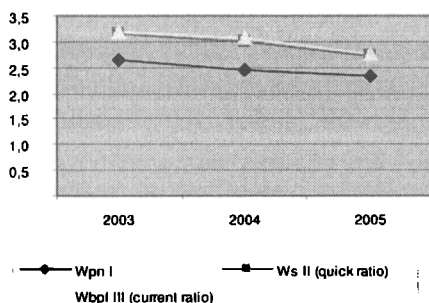
Wskaźnik ten określa, ile środków pieniężnych netto osiągniętych z działalności operacyjnej przypada na jedną złotówkę zysku ze sprzedaży osiągniętego z działalności operacyjnej.

3. Wyniki przeprowadzonych badań własnych

W celu dokonania syntetycznej oceny płynności (statycznej i dynamicznej) w ramach sektora Państwowe Szkolnictwo Wyższe przebadano 64 państwowe uczelnie wyższe, o zróżnicowanych dziedzinach kształcenia. Na potrzeby niniejszego artykułu wybrano z nich 10 reprezentantów⁵. Głównymi kryteriami wyboru była reprezentatywność i dostępność danych. Wyniki prac zaprezentowano w postaci tabel oraz wykresów.

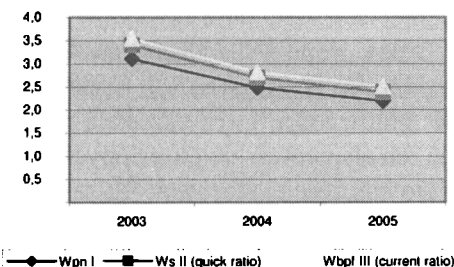
a)

Uniwersytet

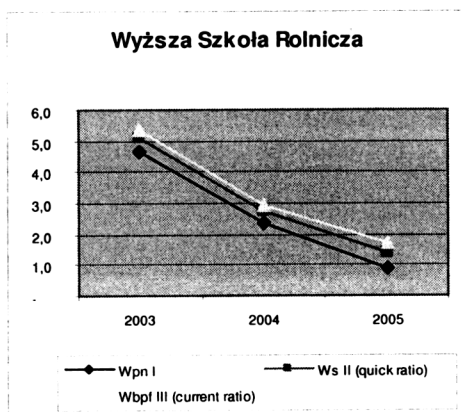
b)

Wyższa Szkoła Ekonomiczna

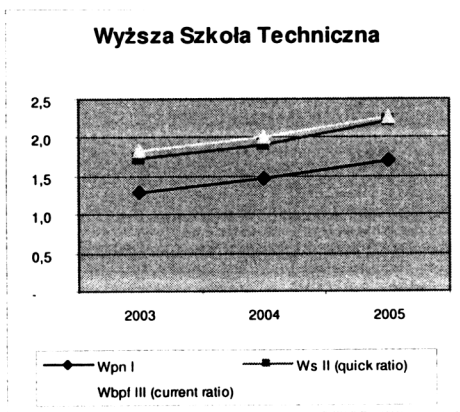

⁵ Reprezentanci: wyższe szkoły medyczne – Pomorska Akademia Medyczna w Szczecinie, wyższe szkoły ekonomiczne – Akademia Ekonomiczna w Katowicach, wyższe szkoły pedagogiczne – Akademia Świętokrzyska w Kielcach, wyższe szkoły techniczne – Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie, wyższe szkoły rolnicze – Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, wyższe szkoły sportowe – Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, wyższe szkoły wojskowe – Akademia Obrony Narodowej w Warszawie, uniwersytety – Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, wyższe szkoły teologiczne – Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie, wyższe szkoły artystyczne – Akademia Sztuk Pięknych we Wrocławiu.

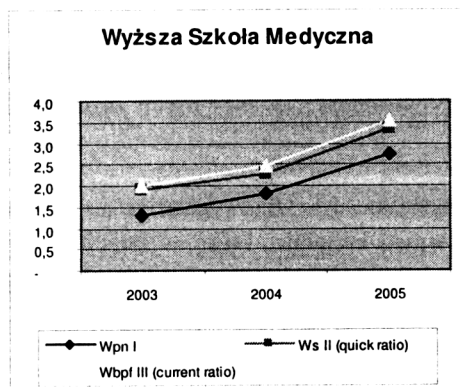
c)

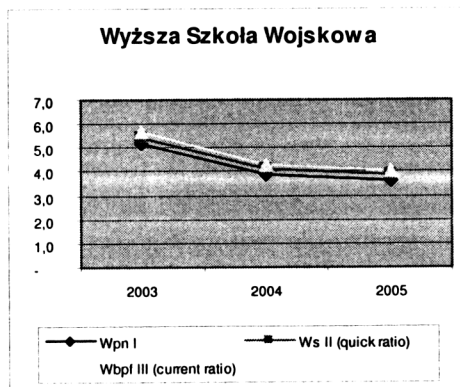
d)

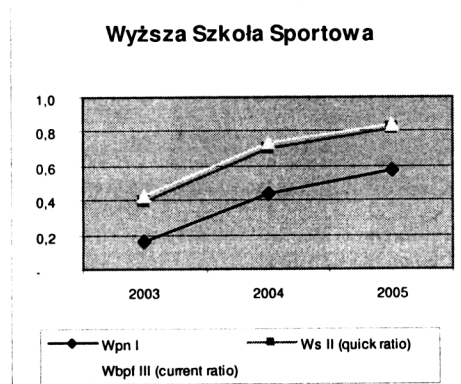
e)

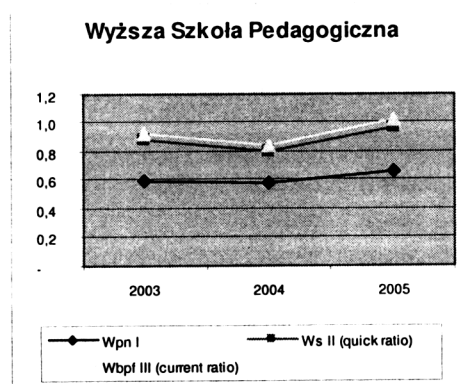
f)

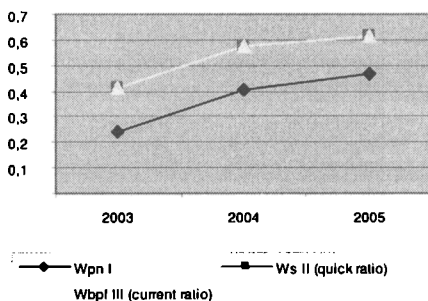
g)

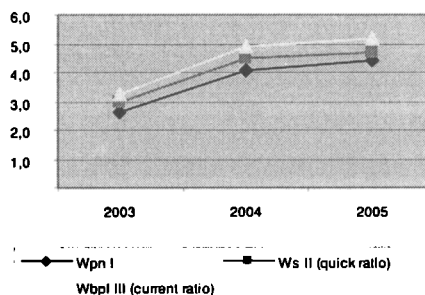
h)

i)

Wyższa Szkoła Artystyczna

j)

Wyższa Szkoła Teologiczna

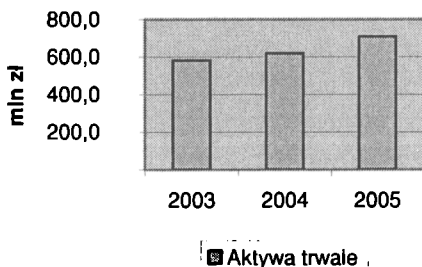
Rys. 1. Wskaźniki płynności (analiza statyczna i dynamiczna)
w 10 wybranych uczelniach publicznych w latach 2003-2005

Źródło: opracowanie własne na podstawie Monitora Polskiego B.

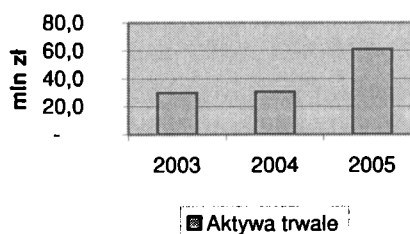
Analizując kształtowanie się wskaźników płynności w badanych uczelniach publicznych, można wskazać na niejednorodny ich rozkład w poszczególnych jednostkach. Przede wszystkim istnieje grupa uczelni wykazujących niskie wskaźniki płynności – poniżej 1,0, do których zaliczyć należy uczelnie o profilu artystycznym, sportowym oraz pedagogicznym, jak również uczelnie, które w latach 2003-2005 zanotowały znaczny spadek wskaźników płynności – są to uczelnie: rolnicza, ekonomiczna, wojskowa oraz uniwersytet. Wskaźniki płynności uczelni technicznej kształtują się od kilku lat na stałym, w miarę wysokim poziomie.

Spadek ten mógł wynikać m.in. z realizowanej przez te uczelnie polityki inwestycyjnej w ostatnich kilku latach, a więc z przesunięcia środków z działalności operacyjnej do działalności inwestycyjnej. Obrazują to wykresy na rys. 2.

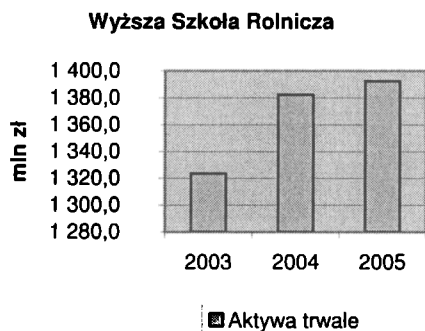
a)

Uniwersytet

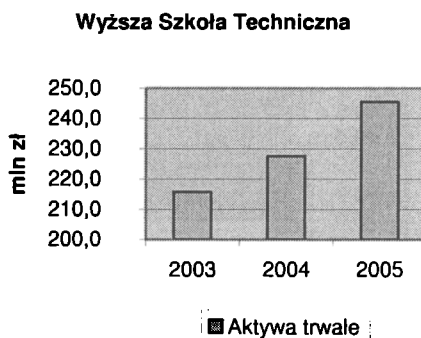
b)

Wyższa Szkoła Ekonomiczna

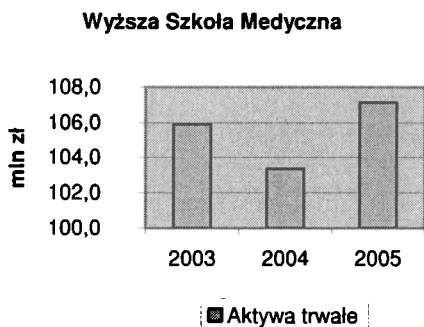
c)

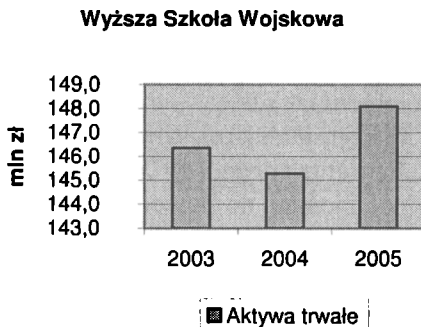
d)

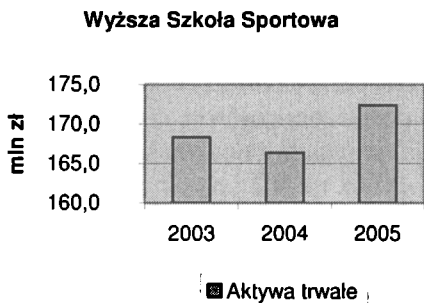
e)

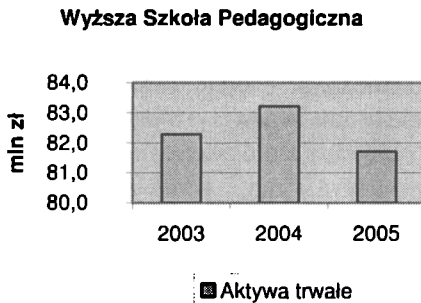
f)

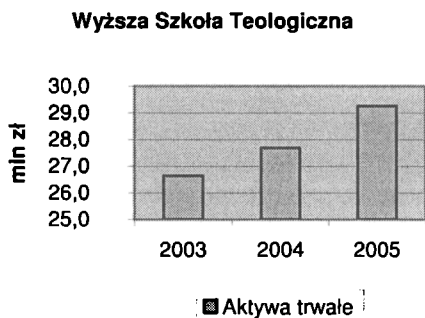
g)

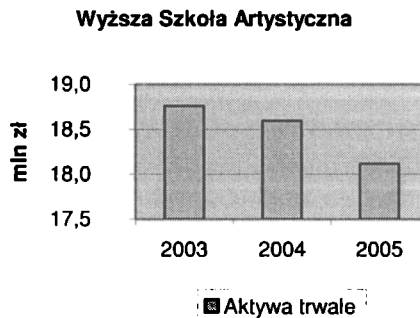
h)

i)

j)

Rys. 2. Wzrost majątku uczelni publicznych w latach 2003-2005

Źródło: opracowanie własne na podstawie Monitora Polskiego B.

Wykorzystując wskaźniki wydajności i wystarczalności gotówkowej do oceny pozycji finansowej danego typu uczelni wyższej, należy pamiętać, że pożądanym kierunkiem zmian jest wzrost ich wartości w czasie.

W najtrudniejszej sytuacji, jak wykazują dane liczbowe z lat 2003-2005, jest uczelnia uniwersytecka. Tu, szczególnie od 2004 r., wszystkie wskaźniki przyjęły wartość ujemną, co dowodzi, że uczelnia ta ma bardzo poważne problemy z właściwym sposobem gospodarowania środkami pieniężnymi w zakresie zarówno ich pozyskiwania, jak wydatkowania. Ujemna w trendzie czasowym wartość wskaźników wystarczalności dowodzi, że w badanych uczelniach nie występują nadwyżki pieniężne.

Gotówka operacyjna odniesiona do zobowiązań ogółem (WD) kształtuje się na niskim poziomie, co sugeruje, że badane uczelnie potrzebują wielu lat, aby zostały spłacone. Najkorzystniejsze tendencje w latach 2003-2005 wykazują w tej grupie jedynie: wyższa szkoła techniczna, ekonomiczna i medyczna. Wskaźnik (WST) przyjmuje wartości zróżnicowane i zawiera się w przedziale od 0,02 do ponad 5,0, co oznacza, że badane uczelnie wykazują w zasadzie też niską zdolność do odtwarzania środków trwałych przy wykorzystaniu posiadanej gotówki.

Na jedną złotówkę majątku ogółem uczelni przypada zaledwie kilka groszy gotówki operacyjnej, natomiast korzystniej, choć i tak na niskim poziomie, kształtuje się stosunek gotówki operacyjnej do sprzedaży i zysku.

Zdecydowana część badanych uczelni wykazuje niepełną wystarczalność gotówkową. Gotówka netto z działalności operacyjnej nie pokrywa całych wydatków. Ujemny przepływ gotówki z działalności operacyjnej oznacza, że wygenerowany zysk i amortyzacja nie wystarczają do pokrycia przyrostu zapasów i należności.

Tabela 1. Wskaźniki w latach 2003-2005

		2003									
		Uniwersytet	Wyższa Szkoła Ekonomiczna	Wyższa Szkoła Rolnicza	Wyższa Szkoła Techniczna	Wyższa Szkoła Medyczna	Wyższa Szkoła Wojskowa	Wyższa Szkoła Sportowa	Wyższa Szkoła Pedagogiczna	Wyższa Szkoła Artystyczna	Wyższa Szkoła Teologiczna
Wyszczególnienie											
Wsk.wydajń.gotówkowej sprzedaży	wgs	0,003	0,20	0,10	0,10	0,11	0,04	0,01	-0,001	0,03	0,17
Wsk.wydajności gotówkowej zysku	wgz	0,76	2,03	2,94	3,28	4,39	4,83	2,09	0,52	-6,71	1,17
Wsk.wydajności gotówkowej majątku	wgm	0,002	0,05	0,003	0,02	0,02	0,01	0,003	-0,001	0,01	0,02
Wsk.wydajności gotówkowej majątku obrotowego	wgmo	0,01	0,09	0,01	0,07	0,11	0,05	0,12	-0,002	0,08	0,12
Wsk.wystarczalności gotówki operacyjnej na spłatę długów	wd	0,04	0,51	0,02	0,20	0,27	0,10	0,02	-0,01	0,06	0,15
Wsk.wystarczalności gotówki operacyjnej na zakupy środków trwałych	wst	0,11	2,20	0,09	1,08	5,24	2,23	0,80	-0,01	0,85	2,25
Wsk.udziału amortyzacji w gotówce operacyjnej	ua	3,06	0,17	2,75	0,78	0,33	1,11	0,93	-16,31	1,25	0,37
Wsk.udziału zysku w gotówce operacyjnej	uz	1,31	0,49	0,34	0,30	0,23	0,21	0,48	1,92	-0,15	0,86

			2004
Wyszczególnienie			
Wsk.wydań.gotówkowej sprzedaży	wgs	Uniwersytet	Wzrasta Szkoła Ekonomiczna
Wsk.wydajności gotówkowej zysku	wgz		Wzrasta Szkoła Rolnicza
Wsk.wydajności gotówkowej majątku	wgm		Wzrasta Szkoła Techniczna
Wsk.wydajności gotówkowej majątku obrotowego	wgmo		Wzrasta Szkoła Medyczna
Wsk.wystarczalności gotówki operacyjnej na spłatę długów	wd		Wzrasta Szkoła Włoska
Wsk.wystarczalności gotówki operacyjnej na zakupy środków trwałych	wst		Wzrasta Szkoła Sportowa
Wsk.udziału amortyzacji w gotówce operacyjnej	ua		Wzrasta Szkoła Pedagogiczna
Wsk.udziału zysku w gotówce operacyjnej	uz		Wzrasta Szkoła Artystyczna
			Wzrasta Szkoła Teologiczna

		2005									
Wyszczególnienie											
		Wzrost Szkoła Ekonomiczna	Wzrost Szkoła Rolnicza	Wzrost Szkoła Techniczna	Wzrost Szkoła Medyczna	Wzrost Szkoła Wojskowa	Wzrost Szkoła Sportowa	Wzrost Szkoła Pedagogiczna	Wzrost Szkoła Artystyczna	Wzrost Szkoła Teologiczna	
Wsk.wydajn.gotówkowej sprzedaży	wgs	-0,06	0,07	-0,19	0,16	0,11	0,07	0,02	0,01	0,04	0,15
Wsk.wydajności gotówkowej zysku	wgz	-21,64	1,70	-2,26	3,20	2,89	8,53	4,68	-2,99	-7,23	1,50
Wsk.wydajności gotówkowej majątku	wgm	-0,06	0,02	-0,01	0,04	0,02	0,02	0,01	0,01	0,01	0,02
Wsk.wydajności gotówkowej majątku obrotowego	wgmo	-0,23	0,03	-0,11	0,11	0,08	0,08	0,12	0,05	0,09	0,10
Wsk.wystarczalności gotówki operacyjnej na spłatę długów	wd	-0,76	0,20	-0,07	0,34	0,43	0,17	0,18	0,11	0,08	0,16
Wsk.wystarczalności gotówki operacyjnej na zakupy środków trwałych	wst	-1,62	1,13	-1,35	1,31	3,52	4,11	0,85	1,05	1,39	1,68
Wsk.udziału amortyzacji w gotówce operacyjnej	ua	-0,12	0,36	-1,15	0,35	0,31	0,36	0,36	0,77	0,62	0,28
Wsk.udziału zysku w gotówce operacyjnej	uz	-0,05	0,59	-0,44	0,31	0,34	0,12	0,21	-0,33	-0,14	0,67

Źródło: opracowanie własne na podstawie Monitora Polskiego B.

4. Podsumowanie

Zaistnienie zagrożenia w postaci słabej płynności finansowej lub jej utraty dla kontynuowania działalności przez państwowe szkoły wyższe jest procesem, który odbywa się w czasie. Jest on powolny i stopniowy, często wręcz w początkowym okresie mało zauważalny, a co za tym idzie – niestety bagatelizowany. Dlatego tak konieczna jest po stronie kierownictwa uczelni obserwacja różnych objawów i częsta ich szczegółowa analiza i ocena przy wykorzystaniu różnych narzędzi ekonomicznych. Ważne jest, aby wskazane w wyniku ich zastosowania symptomy były poddane badaniu, co winno przyczynić się do podjęcia działań zaradczo-naprawczych. Państwowe uczelnie wyższe znajdują się w trudnej sytuacji wynikającej z ciągle niskich nakładów budżetowych i z pogłębiającego się obecnie niżu demograficznego. Na przykładzie przebadanej grupy uczelni przedstawiono początek problemu uczelni państwowych z utrzymaniem płynności finansowej, która jest podstawą kontynuowania działalności każdej jednostki. Szczególnie w obecnej sytuacji na kierownictwie uczelni ciąży odpowiedzialność za efektywne zarządzanie potencjałem zarówno finansowym, jak i rzeczowym.

Literatura

- [1] Boć J. (red.), *Prawo administracyjne*, Wrocław 2000.
- [2] Cebrowska T., *Badanie zasadności przyjęcia założenia kontynuacji działania przez audytora*, [w:] *Rachunkowość w gospodarce rynkowej. Nauka i praktyka*, AE, Katowice 1997.
- [3] Ćwiakła-Matys A., Nowak W., *Zarys metodologiczny analizy finansowej*, WUW, Wrocław 2005.
- [4] Drury C., *Rachunek kosztów*, PWN, Warszawa 1996.
- [5] Dudycz T., Wrzosek S., *Analiza finansowa*, AE, Wrocław 2000.
- [6] Filipiak B., *Budżetowanie środków pieniężnych – procedura i znaczenie jako instrumentu zarządczego*, [w:] *Rachunkowość a controlling*, red. E. Nowak, *Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej* nr 1139, AE, Wrocław 2006.
- [7] Hołda A., *Weryfikacja zasady kontynuacji działania w warunkach polskich*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2001 nr 4(60).
- [8] Jasiak E., Parteka W., *Przeptywy gotówkowe*, ODDiK, Gdańsk 1999.
- [9] Nowak E., *Analiza sprawozdań finansowych*, PWE, Warszawa 2005.
- [10] Sierpińska M., Wędzki D., *Zarządzanie płynnością finansową w przedsiębiorstwie*, PWN, Warszawa 1997.
- [11] Sikorska Z., *Rachunkowość zarządcza. Materiały pomocnicze do wykładów i ćwiczeń*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie, Konin 2003.

THE BUDGET OF LIQUID ASSET IN A HIGHER STATE SCHOOL AND/Vs THE ACTIVITY CONTINUATION RULE

Summary

The aim of this article is to justify the necessity to create the budget of liquid asset. The author claims that a correct preparation of it enables people to generate information. Due to this information it is possible to control the situation of cash flow. The article also shows a thorough ratio analysis of liquidity based on 10 higher state schools between 2003 and 2005.